

A magánénekes felsőoktatási képzésben résztvevő hallgatók zenei és nyelvi képzettsége egy kérdőíves kutatás tükrében

Ujvárosi Andrea*

Jelen tanulmányunk egy az eredeti nyelvű éneklés kérdésével foglalkozó átfogó kutatás részterületét dolgozza fel. Elsőként azt tekintjük át, hogy a jelenlegi magyar zenei felsőoktatási rendszerben résztvevő magánénekes hallgatók zenei és nyelvi felkészültségét milyen szociokulturális tényezők és hogyan befolyásolják. Ezt követően számba vesszük, hogy milyen nyelveket, milyen keretek között és milyen eredményességgel tanulnak. Végül azt tárjuk fel, hogy az intézményi nyelvi képzések hogyan viszonyulnak az idegen nyelvű éneklésre vonatkozó interpretációs elvárásokhoz. Vizsgálatainkat a hallgatók kérdőíves lekérdezésével folytattuk le 2017-ben, az eredményeket kvantitatív technikával dolgoztuk fel. A hallgatói lekérdezés mintasokaságát hat zenei felsőfokú intézmény magánénekes hallgatói állománya alkotta (N=90). Az anonim kitöltésekből kapott adatokból SPSS adatbázist generáltunk, az elemzés során az SPSS 19. programot használtuk, százalékos eloszlásokat és átlagokat használtunk. Kutatási eredményeink igazolták azokat az előzetes feltevéseinket, amelyek szerint a magánénekes hallgatók demográfiai és szociális háttere (szülők végzettsége, anyagi tőke, településtípus) alapvetően befolyásolja a zenetanulás és nyelvtanulás lehetőségeit. A nyelvi preferenciákkal kapcsolatban várakozásainknak megfelelően igazolást nyert, hogy a hallgatói életkor erősen meghatározza azt. A fiatalabb korcsoportok nyelvtudása döntően az angol nyelvre koncentrált. Orosz, francia és spanyol nyelvet minimálisan, olaszt és németet jóval kisebb arányban és kevesebb ideig tanulnak. A hallgatók nyelvi preferenciái tehát nem állnak összhangban az eredeti nyelvű vokális interpretációs elvárásokkal. Mivel a vokális irodalom jelentős része éppen ezeken a nyelveken íródott, intézményes keretek közötti oktatása a magánénekes képzés nyelvi komponensének eredményesebb továbbfejlesztését kívánná meg.

Kulcsszavak: nyelvi képzettség, zenei képzettség, hallgatók, felsőoktatás

Bevezetés

Napjaink operaszínpadai egyértelműen elvárják az énekesektől, hogy a vokális műveket képesek legyenek eredeti nyelven interpretálni. Az eredeti nyelvű előadás magyarországi gyakorlata történelmi és képzési tradícióinak megfelelően az elmúlt évszázadok alatt hosszú fejlődési útvonalat járt be. Mára már nem kérdéses, hogy az énekelt szöveg csak eredeti nyelven megszólaltatva tolmácsolja hűen szerzője szándékát. A nyelvi felkészültség a zenei képzettséggel párhuzamosan, szükségszerűen a jól képzett magánénekes ismérve. Tanulmányunkban elsőként azt tekintjük át, hogy a jelenlegi magyar zenei felsőoktatási rendszerben részt vevő magánénekes hallgatók zenei és nyelvi felkészültségét milyen szociokulturális tényezők és hogyan befolyásolják. Ezt követően számba vesszük, hogy milyen nyelveket, milyen keretek között és milyen eredményességgel tanulnak. Végül azt tárjuk fel, hogy az intézményi nyelvi képzések hogyan viszonyulnak az idegen nyelvű éneklésre vonatkozó interpretációs elvárásokhoz.

* A Debreceni Egyetem Zeneművészeti Karának mesteroktatója. novandra14@gmail.com

Elméleti háttér

A magyar felsőoktatásban a zeneművészeti és a zenei művészetközvetítő képzés hagyományosan erőteljesen elválik egymástól (Duffek, 2009). A magánénekesek képzésére vonatkozóan – annak függvényében, hogy tanári vagy zeneművész végzettség a cél – képzési szintek, formák terén igen nagy változatosság jellemző. A magánénekesek művészképzése a szó eredeti tartalmával jelenleg a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetemen és az egykori főiskolai tagozatokon, Debrecenben, Pécsen, Szegeden, Miskolcon és Győrben folyik. A bolognai szerződés által az egységes Európai Felsőoktatási Térhez való csatlakozás az angolszász felsőoktatási rendszer hazai bevezetését hozta. A 2007-ben elinduló többciklusú képzési rendszerben a magánénekes hallgatók hároméves klasszikus énekművész alapképzésben (BA) és kétéves opera-, valamint oratórium-, dal mesterképzésben (MA) vehetnek részt (Gévayné & Kerekéné, 2013; Kertész, 2015). A zenei művészetközvetítő (ének-zenetanár) tanárképzés legfőbb formájává a 2012-ben a művészeti tanárképzésben is bevezetett 4+1 éves osztatlan tanárképzés vált. A művészképzésben részt vevő énekes hallgató tanulmányainak gerincét a magánének mint főtárgy jelenti. Az ének főtárgy stúdium mellett a művészeti képzés teljességét a korrepetíció, a kamaraének, a dalirodalom, a repertoárismeret, az operatörténet, az akusztika, a színpadi mozgás és a beszédtechnika tárgyak biztosítják. Mivel professzionális szinten a nyelv tökéletessége közel azonos fontosságú a hanggal (Owen, 1960), a vokális irodalom döntő többségét kitevő olasz, francia, német, angol, orosz és spanyol nyelvű művek eredeti nyelvű megszólaltatása speciális nyelvi képzési háttérrel igényel (Denbow, 1994). Az idegen nyelvrák mellett idegen nyelvű szerepgyakorlat, idegen nyelvű interpretációs kurzusok opcionálisan szerepelnek a különböző intézmények tantervi hálójában, intézményenként eltérő óraszámokban és elnevezéssel.

A fiatalok, és azon belül a hallgatók nyelvtudására számos hazai és nemzetközi kutatás irányul, és a kutatók egyik fő irányát a szociális háttérváltozók jelentik (Brauer, 2001; Garai & Kiss, 2014). A nevelésszociológiai aspektus első iránya a nevelési színterekhez, az eltérő nevelési stratégiákhoz, illetve azok megtérüléseihez vezet, a második pedig a felsőoktatás kutatásához. Ahhoz, hogy kutatási eredményeinket értelmezni tudjuk, mind a két megközelítés szükséges. Az első aspektushoz kapcsolható a nyelvi tőke és a zenei tőke fogalma, amely jelen munka nevelésszociológiai alapját jelenti. A tőkeelméletek a felsőoktatás-kutatásban jól felhasználhatók (Pusztai, 2015). A tőke fogalma Bourdieu-höz kapcsolható (Bourdieu, 1978), s a fogalom sajátosságai (munkával felhalmozható, erőforrásként értelmezhető, átváltható, stb.) jól alkalmazhatók az általunk vizsgált két területhez, hiszen a különböző nevelési stratégiák, nevelési színterek eredményeképpen fejlesztett készségek, tudások egyfajta megtérülését vizsgáljuk. Az egyik alapfogalmunk a nyelvtudás leírására használt „nyelvi tőke” fogalma (Kiss, 2009; Gábor, 2013). Kutatásunkban a hallgatók idegennyelv tudásának mintázatait értjük alatta (nyelvvizsgák száma és milyensége, nyelvtudás szintje). A nyelvi tőke a kulturális tőkével összefonódhat. A nyelvtanulás egy fontos szelete az árnyékoktatás területén ragadható meg, ennek az az oka, hogy az árnyékoktatás a formális oktatás hiányosságaihoz illeszkedik (Gordon Győri, 2008; Réti, 2009). A nyelvi tőke jelentős változója lehet a fiatalok munkaerő-piaci elhelyezkedésének, a pluszpontok révén felsőoktatásba való bekerülésének. A zenei felsőoktatás helyzete ebből a szempontból speciális, mivel a felvételi vizsgán a nyelvvizsga nem jelent többletpontot. A hallgatói eredményesség-kutatások során indikátorként működik (Nyüsti & Veroszta, 2015; Dusa, 2015). Az általunk vizsgált hallgatói populáció esetében az idegen nyelvű éneklés, tehát a nyelvek használata a képzés és a munkavégzés része, feltételezhetően a nagyobb nyelvi tőke birtoklása előnyösebb helyzetbe hozhatja a diákokat mind a képzés során, mind pedig az elhelyezkedéskor. A nyelvi tőkéhez hasonlóan a zenei készségek birtoklása is felfogható „zenei tőkeként” (Bocsi, Karasszon & Pusztai, 2012). Ösz-

szetevői szintén formális és informális keretek között szerezhető meg, s a családi szocializáció nagymértékben alakítja. A felhalmozott készségek és tudás a végzés utáni karriert alapvetően befolyásolja.

Vizsgálatunk terepét a bolognai rendszerű felsőoktatás, míg szűkebb keretét a művészeti képzések egy speciális, korábban csak ritkán vizsgált atipikus szegmense adja. Ennek oka olyan sajátos képzési körülményekben keresendő, mint a speciális eszközigeny (hangszerek), valamint a mester-tanítvány viszonyon alapuló képzésekhez kötődő intézmény rendszerszintű tehetséggondozó szerepe (Kucsera & Szabó, 2017).

Az éneklés tudományos és művészi vetületeiből fakadnak a zeneművészeti képzés kutatási értelmezési specifikumai. Az énekpedagógiai kutatások egyik fő ága évszázadok óta az éneklés fiziológiai aspektusaira koncentrált, a tudományos alapú megközelítés az interdiszciplínák terén is az éneklés képzésének tökéletesítését szolgálja. A magánének pedagógiai kutatások másik vonulata az előadás művészi szempontjaira fókuszál. A vokális előadások nyelvének tökéletesítése ebbe az irányzatba illeszkedik. A kulturális, nyelvi és oktatáspolitikai előzmények a kelet-közép-európai régió magánénekes képzése számára jelentenek jellegzetes feladatot. Az énekelt szöveg nyelvének és használatának vizsgálatára azonban mindeddig nem irányultak kutatások. Tanulmányunk egy, az idegen nyelvű interpretáció tökéletesítésének kérdésével foglalkozó átfogó hiánypótló kutatás részterületét dolgozza fel.

A kutatás módszertani jellegzetességei

Vizsgálatainkat a hallgatók kérdőíves lekérdezésével folytattuk le, az eredményeket kvantitatív technikával dolgoztuk fel. A hallgatói lekérdezés mintasokaságát a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem, a Debreceni Egyetem Zeneművészeti Karának, a Szegedi Tudományegyetem Zeneművészeti Karának, a Pécsi Tudományegyetem Művészeti Karának, a Széchenyi István Egyetem Művészeti Karának, valamint a Miskolci Egyetem Bartók Béla Zeneművészeti Intézetének magánénekes hallgatói állománya alkotta (N=90). Az anonim kitöltésekből kapott adatokból SPSS adatbázist generáltunk (Idegen Nyelvű Interpretációs Adatbázis), az elemzés során az SPSS 19. programot használtuk. Vizsgálatunk során százalékos megoszlásokat és átlagokat képeztünk, az anyagi töké mutatójából, a nyelvtudásból és a nyelvvizsgák számából pedig indexeket alakítottunk ki.

Kutatási eredmények

A magánénekes hallgatók demográfiai és szociokulturális jellemzői

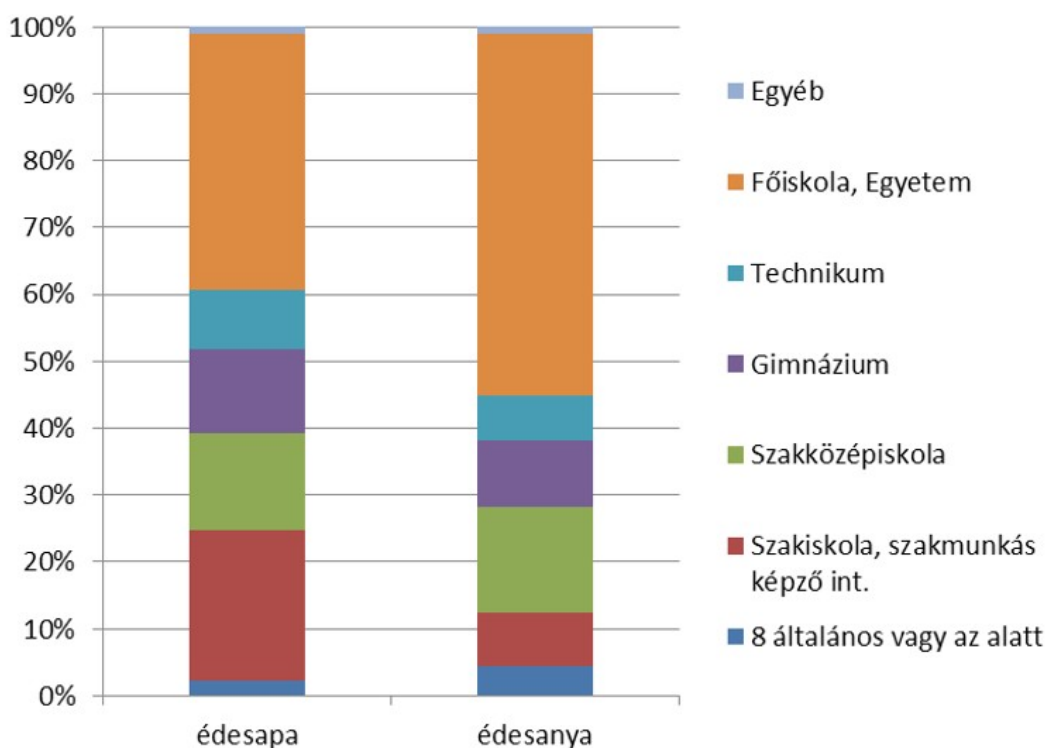
Kvantitatív elemzésünk első lépéseként a kérdőíves kutatásban részt vevő hallgatók demográfiai és szociokulturális jellemzőit tekintjük át. Ahol lehetőségeink megengedik, saját adatainkat országos vagy regionális adatokkal hasonlítjuk össze. Mivel az adatbázis elemszáma alacsony, leginkább százalékos eloszlásokat és átlagokat használunk.

A minta nemek szerinti megoszlása a következő arányokat mutatja: a válaszadók 24,7%-a férfi, 75,3%-a nő. A nők aránya, amint látjuk, magasabb, mint az országos átlag, ami 51,7% a KSH szerint a 2016/17-es tanévben. Ennek hátterében az állhat, hogy a felsőfokú művészeti képzésben általában véve is nagyobb arányban vesznek részt nők. A megkérdezettek átlagéletkora 25,4 év, a minimum érték a 19 év, a maximum az 59 év. A felsőfokú magánének tanulás nem feltétlenül kötődik középfokú zenei tanulmányokhoz, ezért sok esetben gimnáziumi érettségét követően, akár több éves felkészülés, vagy akár eltérő irányú diploma megszerzése is megelőzheti a felsőfokú énekes tanulmányokat. Ez lehet az oka az átlagnál magasabb életkori arálynak és a hallgatói életkor kitolódásának. Emellett másik fontos magyarázó tényező, hogy a bolognai rendszer bevezeté-

sével a már pályán lévő tanárok és művészek, újabb kihívások elé kerülve, felnőttkorban igyekeznek megszerezni mesterszintű diplomájukat.

Településtípus szerint a legnagyobb csoportokat a fővárosiak (29%) és a megyeszékhelyen élők (29,5) alkotják. A legkisebb csoport a faluról, tanyáról érkezetteké (14%), kisebb városból pedig a kitöltők 28%-a érkezett. Ez a megoszlás, a 2012 Magyar Ifjúság országos adatbázis hallgatói almintájával összevetve jelentős százalékos eltérést mutat. A hallgatói megoszlás a felsőoktatás egészében kevésbé polarizálódik, mint mintánkban, ott a faluról és a kisebb városból érkezők nagyobb (26,1%-os illetve 37,2%-os) arányban képviselik magukat a hallgatói populációban (Bocsi et al., 2017). Ezt az arányeltolódást azzal magyarázzuk, hogy a falvakban, tanyákon és kitelepüléseken folyó művészeti képzés infrastrukturális háttere kevésbé kiépített, a zenetanulás intézményes feltételei a nagyobb városokhoz, illetve a fővároshoz köthetők leginkább.¹

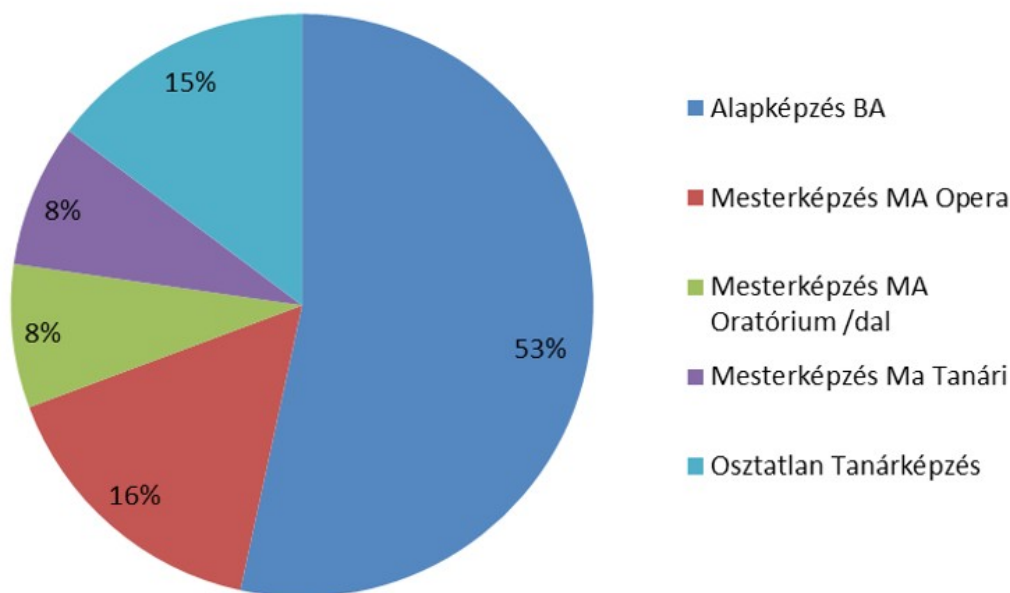
Következő lépésben a hallgatók szüleinek iskolai végzettségét vizsgáltuk meg. Azt a figyelemreméltó eredményt kaptuk, hogy az apáknál és az anyáknál egyaránt a főiskolai és egyetemi végzettséggel bíró szülők alkotják a legnagyobb csoportot (Ennek értéke az anyáknál 53,9, az apáknál 38,2%). A Eurostudent V. mintájában ezzel szemben a középfokú végzettség dominál, diplomával az apák 33%-a, az anyáknak pedig 39,1%-a rendelkezik (Garai & Kiss, 2014). A magánénekes hallgatók között felülreprezentáltak a magasabb státuszú családokból érkezők. Az alapfokú végzettségű anyák aránya mindössze 4,5%, az apáké 2,2% (1. ábra).

1. ábra: A magánénekes hallgatók szüleinek iskolai végzettsége százalékban megadva (N=90)

1. Elemzésünk során a tartós fogyasztási javakból indexet képeztünk, azonban ezt csak a későbbiekben fogjuk felhasználni, mivel más kutatásokkal nem egyezett meg a kérdésblokkunk. Ez a kérdésblokk 10 darab tartós fogyasztási cikket tartalmazott (ház/lakás, nyaraló, autó, mosogatógép, szárítógép, klíma, televízió, személyi számítógép, okostelefon, tablet/laptop). Az indexbe kettes értékkel számoltuk a „több van” válaszlehetőséget, eggyel az „egy van” válaszlehetőséget, és nullával, ha a hallgató nem rendelkezett az adott fogyasztási cikkel. Elemzésünk későbbi szakaszában a hallgatókat kb. 33%-os csoportokra bontottuk (alacsony, közepes és magas anyagi tőkével bíró almintá), s így történtek az összevetések.

A képzési szintek és szakok szerinti megoszlást a 2. ábra szemlélteti. Látható, hogy a válaszadók legnagyobb százaléka a magánénekek alapképzésben vesz részt. A hallgatói megoszlásnak megfelelően, a legkisebb hányaddal az MA oratórium és az MA tanári szakos hallgatók vettek részt a kutatásban. A szakonkénti és szintek szerinti megoszlásban tükröződik a vizsgált intézmények már tárgyalt képzési szerkezete. A LFZE-n a vizsgálat idején nem volt osztatlan tanárképzésben részt vevő hallgató, a SZE-MK és a ME-BBZI pedig nem folytat mesterszintű művészképzést. Alapképzés a vizsgált intézmények mindegyikében folyik, ez mindenképpen indokolja a BA képzésben részt vevő hallgatók magas kitöltési arányát.

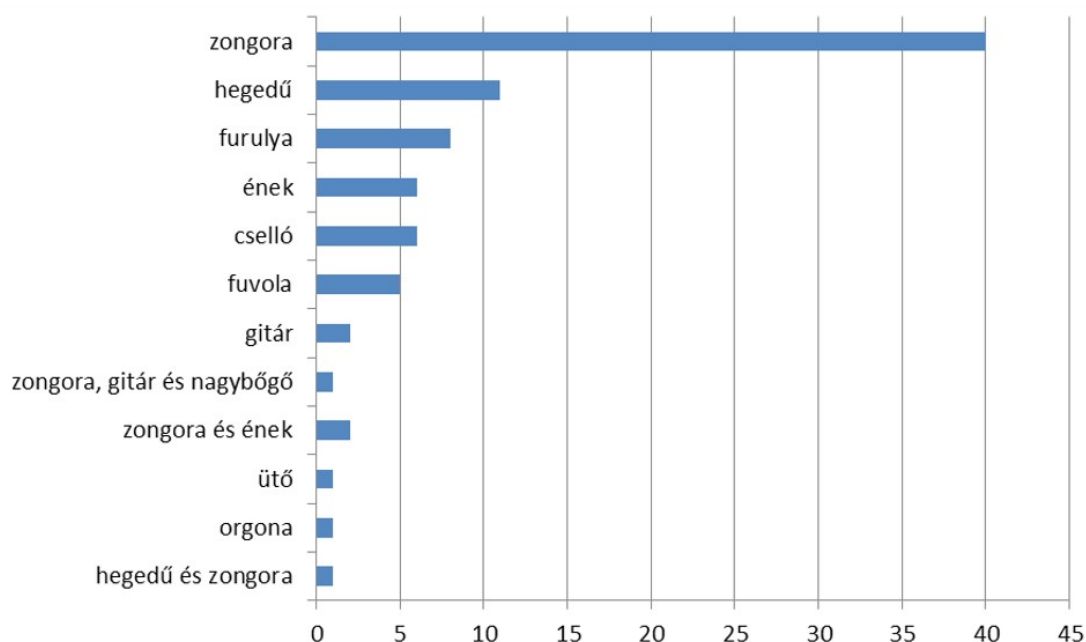

2. ábra: Az Idegen Nyelvű Interpretációs Kérdőív kitöltőinek szakok és képzési szintek szerinti százalékos megoszlása (N=90)

Zenei képzettség

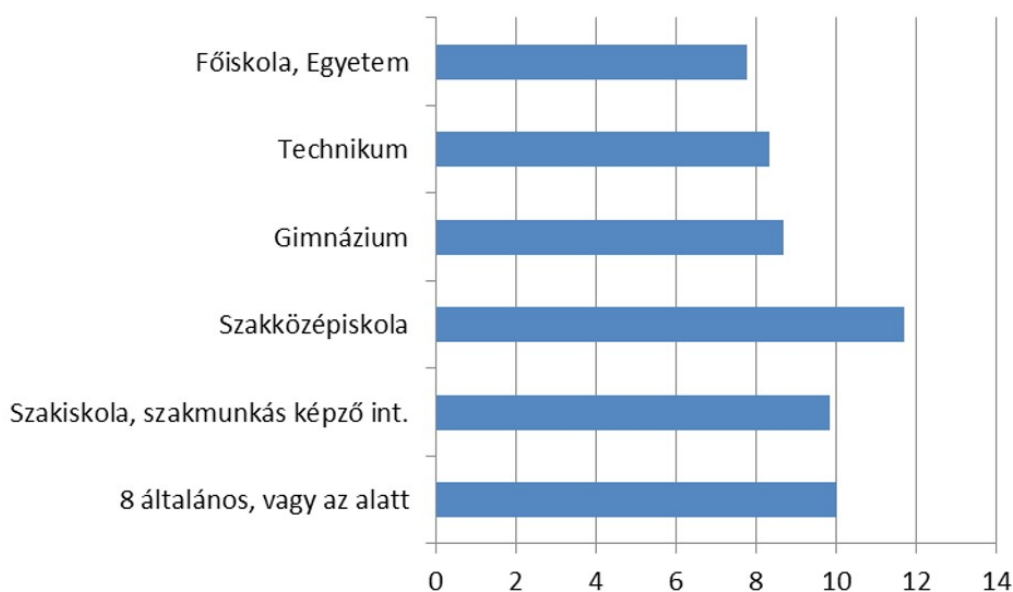
A szakmai felkészültség alapos megközelítéséhez elengedhetetlennek tartjuk a zenetanulás kezdeteinek, irányainak és módjainak vizsgálatát. A zenetanulás kezdete átlagosan 8,8 év, de a legkorábbi, 3 éves és a legkésőbbi, 27 éves életkor nagyon szélsőséges eredményt mutat. Úgy véljük, magyarázattal ismét az a tény szolgálhat, hogy a zenetanulás iránti vágy sok esetben csak a felnőtté válás idején, olykor már felnőttkorban alakul ki.

Úgy gondoljuk, hogy fontos ismernünk a választott hangszereket és a tanulás kezdetét is. Ahogyan azt 3. ábráról leolvashatjuk, a leginkább preferált hangszer a zongora, amelyet 40 hallgató jelölt meg első hangszerként. A hegedűről 11, a furulyáról 8, a csellóról és énekről 6-6, a fuvoláról 5, a gitárról 2, a zongora és az énektanulás együttes kezdetéről pedig 2 hallgató nyilatkozott. Orgona, ütős hangszerek, nagybőgő első hangszerként további 1-1 hallgatónál jelentkezett. A vonós hangszerek preferenciája az énekes hallgatók hangszerválasztásában jól látható, ami alátámasztja a „legato” éneklés és a vonós hangszerek használatának, énektechnikai szemléltetésének indokoltságát.

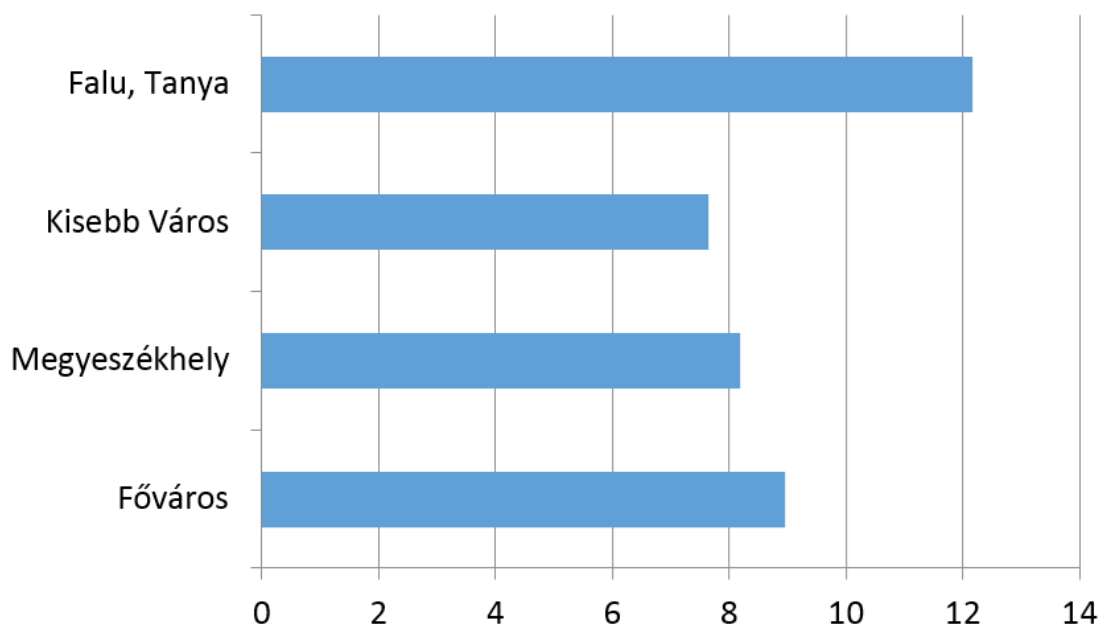
3. ábra: A hangszertanulás kezdetének életkora főben megadva (N=90)

Azt is megvizsgáltuk, hogy a háttérváltozók közül melyek alakítják a hangszertanulás kezdetének életkorát. Sajátos rajzolatot találtunk az anya iskolai végzettsége és a hangszertanulás kezdete esetében. Azt tapasztaltuk, hogy az egyetemi vagy főiskolai végzettséggel rendelkező anyák gyermekei korábban (8 éves kor alatt) kezdik el a zenetanulást, míg a szakközépiskolát végzett anyák esetében ez a 12 éves korra tolódik ki. A magasabb iskolai végzettséghez magasabb szintű szociokulturális háttérrel társíthatunk, amely a hangszertanulás feltételeit nagyobb eséllyel teremti meg. A szakközépiskolát végzett anyák esetében ennek a háttérnek, illetve a zenetanulás presztízsének hiánya állhat.

4. ábra: Az anya végzettségének és a hangszertanulás kezdetének kapcsolata életkorban megadva (N=90)

További lényeges összefüggés tárható fel a zenetanulás kezdete és a településtípus között. Legkorábban, 8 éves kor körül a kisebb városokban élők kezdik el a zenetanulást, míg a faluról, tanyáról érkező gyermekek zenetanulásának kezdete a 12 év. Azt látjuk, hogy a kisebb létszámú faluról, vagy tanyáról érkező hallgatói csoport a zenetanulást is később kezdte meg. Ennek okát szintén a művészeti képzés infrastruktúrájának hiányosságában fogalmazzuk meg. Ugyanakkor az is feltűnhet, hogy a kisebb városokban korábban kezdenek a gyermekek zenét tanulni, mint a megyeszékhelyeken, vagy akár a fővárosban. Véleményünk szerint ennek hátterében a zenetanulás mint a magasabb státuszú társadalmi csoportok életmódjának követése, vagy pedig a kisebb települések intézményeinek személyesebb kapcsolati hálója állhat.

5. ábra: A településtípus és a hangszerstanulás kezdetének kapcsolata életkorban megadva (N=90)

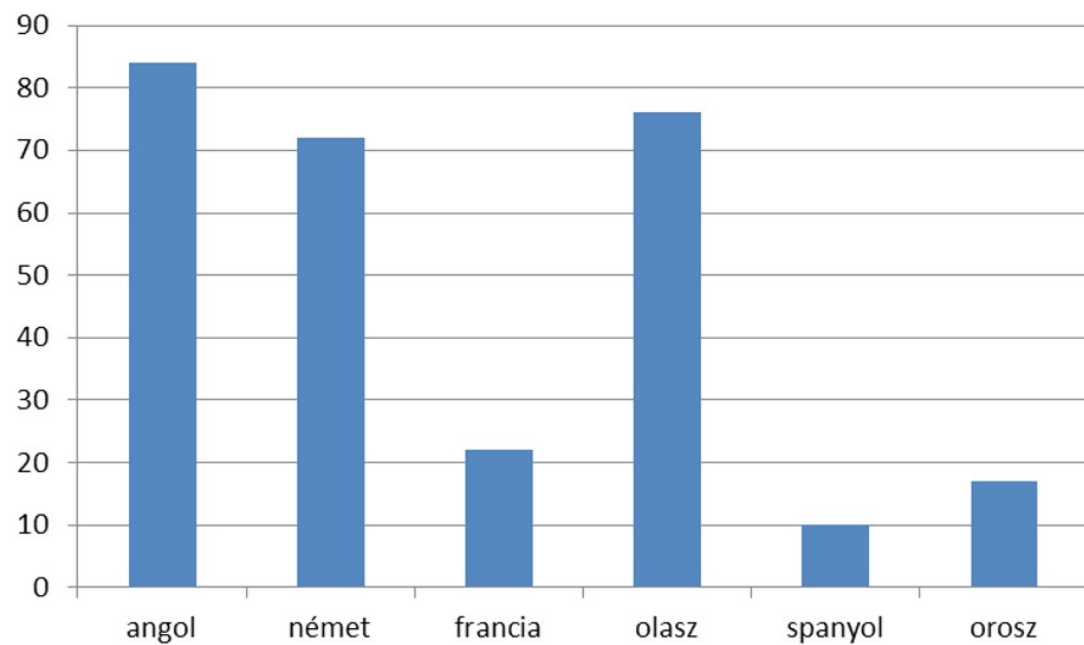
Arról is megkérdeztük a hallgatókat, hogy a családjukban foglalkoznak-e mások is zenével, játszanak-e hangszeren. A családoknak 55,1%-ában zenélnek mások is, 44,4%-ában nem. A családi zenélés tehát a magánénekes hallgatók szélesebb körében jellemző, de úgy véljük, hogy a csekély különbség azt jelzi, hogy mintánk esetében ez nem tekinthető egyértelmű pályaorientációs tényezőnek.

A hangszeres zene tanulásának kereteiről jellemző képet nyújt az az arány, ami szerint a hallgatók 68,5%-a intézményes formában, és csak jóval kisebb hányada, 7,9%-a tanulta magánúton a hangszerjátékot. A hangszeres magánúton és intézményes keretek között egyaránt tanult hallgatók aránya is mindössze 23,6%. Vélhetően ők azok, akik később, a magánénekes tanulás kötelező tantárgyaként kezdték el a hangszerstanulást – elsősorban zongorát –, és a felsőfokú tanulmányokra való felkészülés alatt képezték magukat magánúton.

A magánénekes tanulás formái is hasonló arányokat mutatnak. A vizsgálat során azt láttuk, hogy a magánúton történő tanulás aránya kicsivel magasabb, 10,2%, a magánúton és intézményes keretek között folytatott tanulás aránya 33%, az intézményes magánénekes tanulás aránya kisebb a hangszeresnél, 58,6%. Ezek az eredmények a magánénekes képzés speciális jellegét igazolják. Az a sajátosság, hogy az énektanulást – a fiziológiai, biológiai érési folyamatoknak köszönhetően – a többi hangszerhez mérten későbbi életkorban ideális megkezdni, indokolja, hogy a leendő énekes magánúton tanulva válasszon mestert magának.

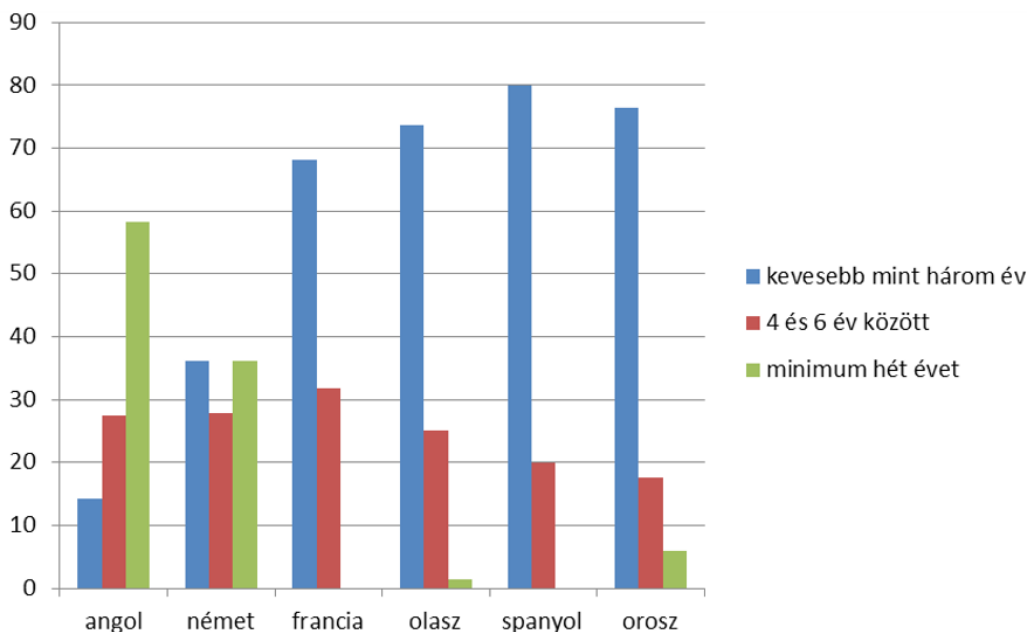
Nyelvi képzettség – Nyelvtanulás, nyelvtudás, nyelvvizsga

A harmadik kérdéscsoportban a magánénekes hallgatók nyelvi képzettségéről kívántunk képet kapni. A tanult nyelvek vonatkozásában a 6. ábrán látható módon egyértelműen kirajzolódik az angol nyelv prioritása. Mindössze 6 hallgató nem tanult sohasem angolul. Németül 72, olaszul 76, franciául 22, oroszul 17, spanyolul pedig 10 hallgató tanult. A német és az olasz nyelv magas tanulási arányát ahhoz a tényhez köthetjük, hogy a vokális irodalom jelentős része ezeken a nyelveken íródott. Ezek a nyelvtanulási adatok összhangban állnak azokkal az országos mérési eredményekkel (Veroszta, 2016), amelyek szerint a felsőfokú művészeti és művészetközvetítő képzésben tanulók legalább alapszintű nyelvismerete az angol (98,5%) és a francia (25,3%) nyelvek vonatkozásában az országos átlag (94,8% és 18%) felett áll.

6. ábra: A leggyakrabban tanult idegen nyelvek főben megadva (N=90)

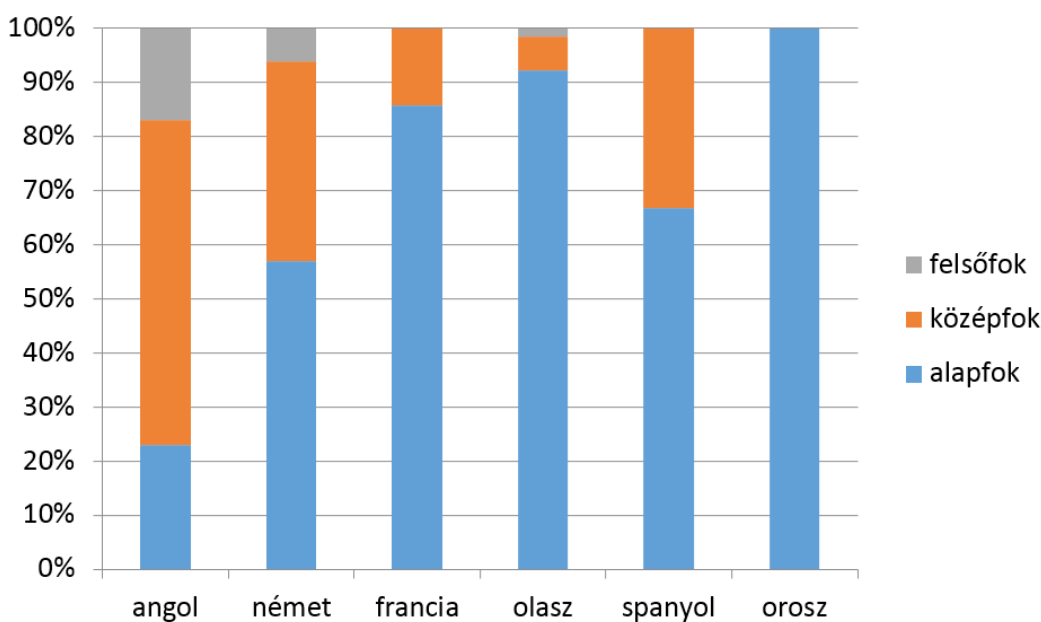
A nyelvtanulás időtartama a nyelvek összehasonlításában sajátos mintázatot mutat. A 7. ábrán azt láthatjuk, hogy a leghosszabb időt az angol (58,3%) és a német (36,1%) nyelvek tanulásával töltötték eddig a megkérdezettek. Több mint hét éven keresztül tanult még orosz nyelvet a hallgatók 5,9%-a, és csupán 1,3% mondta, hogy legalább hét évig foglalkozott az olasz nyelvvel. Franciául és spanyolul senki sem tanult ilyen hosszú ideig. A 4-6 év közötti intervallumban tanult nyelvek kiegyenlített képet mutatnak, legtöbben (31,8%) franciául, legkevésbé (17,6%) oroszul tanultak ennyi ideig. Szemléletesen kirajzolódik az is, hogy az énekes irodalomban szintén gyakran használt nyelveket, a franciát, olaszt, spanyolt, oroszot a legtöbben kevesebb, mint három évet tanulták.

7. ábra: A nyelvtanulás időtartamának nyelvek szerinti százalékos összehasonlítása (N=90)

Ezek az adatok arra engedtek következtetni, hogy az éneklésben használt nyelvek tanulása a felsőfokú képzés ideje alatt kerül előtérbe, míg az angol nyelvtudás megszerzése a korábbi tanulmányi évekre tehető.

A vokális interpretációban leggyakrabban használt nyelvek tanulásának vizsgálatát a nyelvtudás szintjének lekérdezésével folytattuk. Elsőként arra voltunk kíváncsiak, hogy a hallgatók milyennek ítélik meg saját nyelvtudásukat. A kapott eredményeket a 8. ábrán ábráztuk, amely jól szemlélteti, hogy középfokon és felsőfokon is az angol nyelvet birtokolják leginkább a hallgatók saját megítélésük szerint. Az orosz nyelvtudását mindenki alapfokúnak ítéli, és felsőfokú nyelvtudásról csak a német (7%) és az olasz (2%) esetében nyilatkoznak. Franciául a nyelvet tanulók 15%-a, olaszul 7%-a, spanyolul pedig 23%-a tud középfokon saját megítélése alapján.

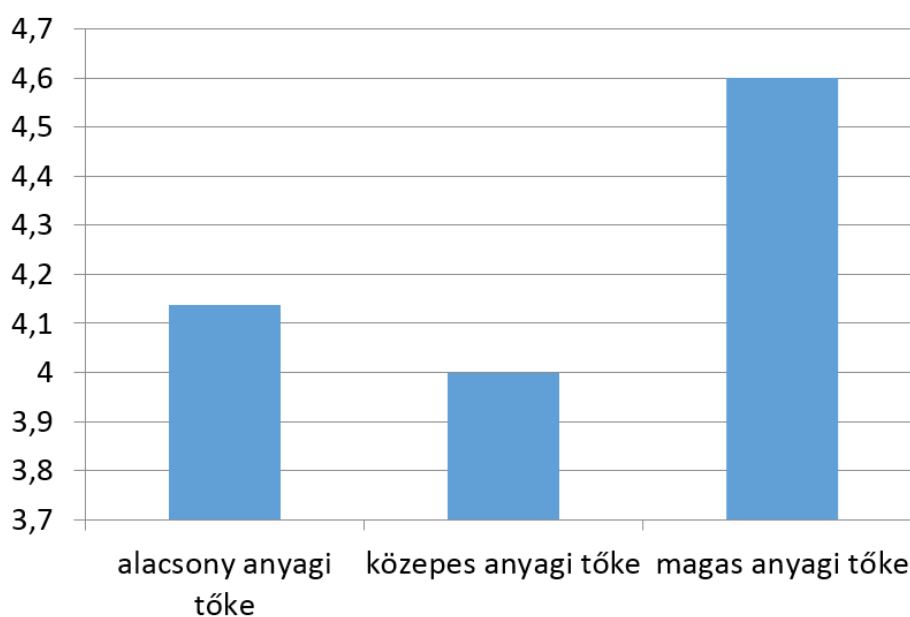

8. ábra: A nyelvtudás szintje saját megítélés alapján százalékban megadva (N=83, N=65, N=14, N=64, N=6, N=9)

A hazai vizsgálatok a hallgatói nyelvtudás eltérő aspektusaira helyezik a hangsúlyt. A Eurostudent V. kutatásban a hallgatói nyelvismeret mértékét a hallgatók szintén saját maguk ítélték meg. A megkérdezettek 52%-a nyilatkozott úgy, hogy 1 nyelvet, 17%-a pedig úgy, hogy 2, vagy több nyelvet ismer jól. A nyelvek közül az angol 22,2% jól ismeri, 74,8% pedig ismeri. A német nyelvet 71%, a franciát 20%, az olaszt 18%, a spanyolt és az oroszot pedig 15%-15% ismeri valamilyen szinten (Garai & Kiss, 2014).

A nyelvtudás egyéb változókkal való összevetésére indexet képeztünk (9. ábra). A hat nyelvből a válaszadóknak saját bevallás alapján kellett megbecsülniük a nyelvtudásuk szintjét. A felsőfokú nyelvtudás egy adott nyelvből három pontot ért, a középfok kettőt, az alafok pedig egyet. Ennek segítségével becsültük meg az egyes hallgatók nyelvtudását. Az így kapott nyelvtudás index átlaga 4,33 lett. Ez azt jelenti, hogy a hallgatók átlagosan legalább két nyelvet bírnak középfokon, vagy egy felsőfokú és legalább egy középfokú nyelvtudással rendelkeznek.

A képzett index segítségével a nyelvtudást már össze tudtuk mérni a háttérváltozókkal is. Az alacsony elemszámok most sem adtak lehetőséget a szignifikáns különbségek megragadására, de az anyagi tőkére vonatkozóan a 9. ábrán markánsan kirajzolódik az anyagi tőke és a nyelvtudás kapcsolata. A magas anyagi tőke-értékhez tartozó nyelvtudás-érték a legmagasabb: 4,6.

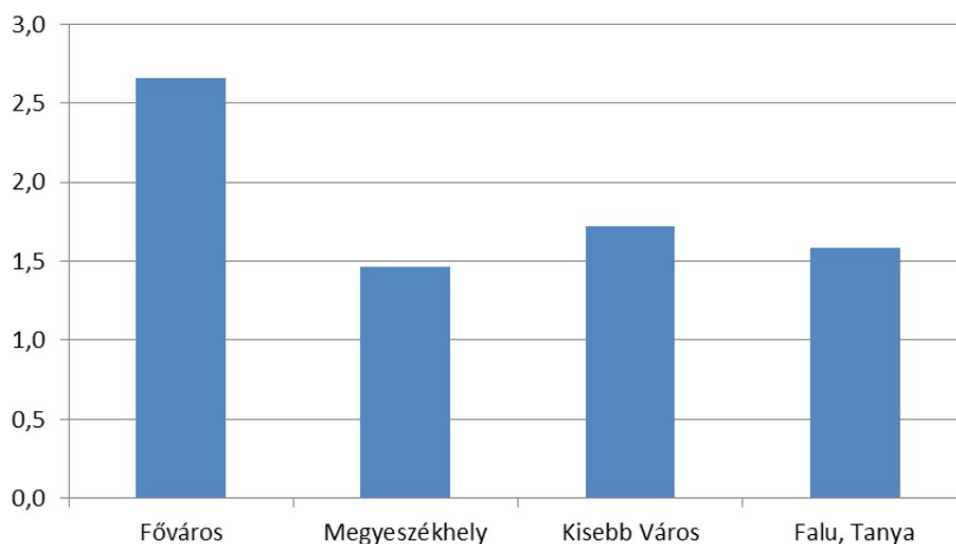
9. ábra: A nyelvtudás index értéke az anyagi tőke szerint (N=90)

A nyelvtudás fokát a nyelvvizsgák típusára és szintjére irányuló kérdésekkel mértük fel. A tanulmányozott nyelvekből szerzett vizsgákból újabb indexet képeztünk úgy, hogy a felsőfokú nyelvvizsga három, a középfokú nyelvvizsga kettő, az alafokú nyelvvizsga pedig egy pontot ért az indexben. A kapott érték a nyelvtudás indexéhez képest sokkal rosszabb eredményt mutatott. A hallgatói minták átlagértéke 1,89 volt, ami önmagában is figyelemreméltó adat. Ez az érték azt jelzi, hogy a hallgatók átlagának egy nyelvből sincs középfokú nyelvvizsgája. A nyelvvizsga index és a saját megítélésű nyelvtudásból alkotott nyelvtudás index diszkrpanciája pedig a nyelvtanulás hatékonyságával kapcsolatban vet fel kérdéseket. A frissdiplomásokkal 2015-ben készült felmérések tanúsága szerint a végzettek 70%-ban a nyelvvizsgát jelölték meg a késedelmes diplomaszerzés okaként. A

művészeti és tudományterületi megoszlás alapján a művészeti és művészetközvetítői képzésben visszatartott diplomák aránya még ennél is magasabb, 76,3% (Veroszta, 2016).

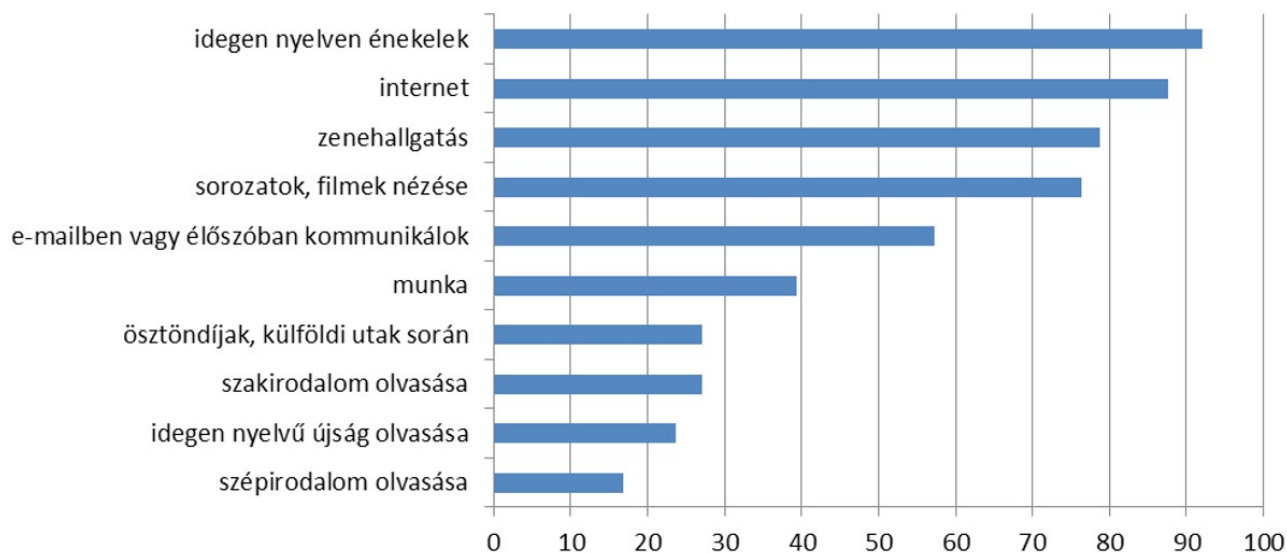
Mintánk 30%-a még nem rendelkezik középfokú nyelvvizsgával, a BA képzésű hallgatókra szűkítve ez az arány nagyobb, 36,2%. Ha a nyelvvizsga indexét képzési szintenként vizsgáljuk, a legmagasabb átlagokat a mesterképzéses hallgatók esetén találjuk (opera MA – 2, oratórium-, dal MA – 2,28, tanári MA – 2,85), míg a legalacsonyabb átlaggal az osztatlan tanárképzésben (1,38) résztvevő diákok bírnak. Az alapképzésben résztvevők nyelvvizsga indexe magasabb (1,85), aminek az lehet a magyarázata, hogy a megérdeztettek többsége a képzési ciklus vége felé közeledve sürgetőbbnek érzi a diplomához szükséges nyelvvizsga megszerzését, mint a felfutóban lévő osztatlan tanárképzés alsóbb évfolyamú hallgatói. Az MA képzésben résztvevő hallgatók magasabb nyelvvizsga indexe életkorukból, a nyelvtudásra fordított hosszabb időtartamból természetesen adódhat. Kutatásunk arra nem adott lehetőséget, hogy pontos képet kapjunk arról, hogy a mesterképzéses hallgatók melyik képzési ciklusban szerezték nyelvvizsgájukat. Fontosnak tartjuk ugyanakkor megjegyezni, hogy a magánénekes mesterszintű felsőoktatásban nem kötelező a második nyelvvizsga megszerzése.

A nyelvtudás és a demográfiai háttér lehetséges kapcsolatát is fontosnak tartottuk feltárni. A nyelvvizsga index és a településtípus összevetésében azt tapasztaltuk, hogy a legmagasabb nyelvvizsga-index-értékkel a fővárosiak, míg a legalacsonyabbal a megyeszékhelyen élők rendelkeznek. Ezt egyrészt azzal indokolhatjuk, hogy a nyelvtanulás infrastrukturális háttere intézményi és magánúton tanulás tekintetében is gazdagabb a fővárosban. A faluról és tanyáról érkezett hallgatók vonatkozásában figyelemre méltó, hogy nyelvtudásuk nem marad el a városból érkezőkétől. Ennek oka vélhetően az, hogy középfokú tanulmányaikat már gimnáziumban, szak-középiskolában folytatták (10. ábra).

10. ábra: A nyelvvizsga index értéke településtípusonként (N=90)

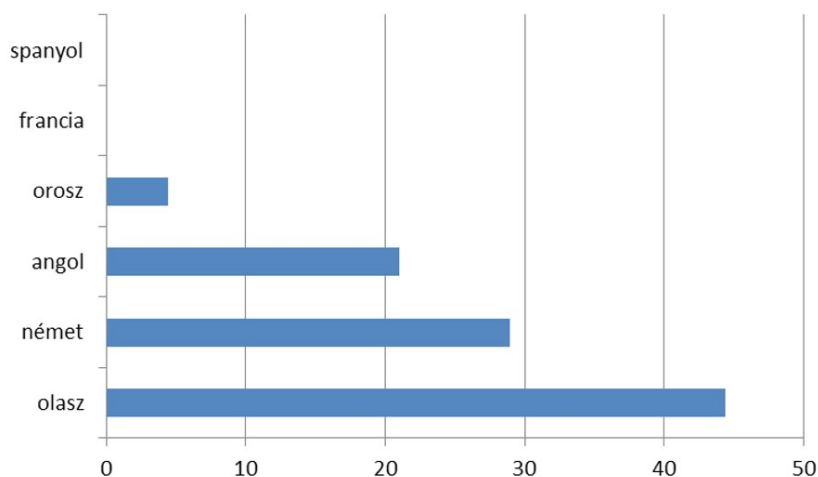
A magánénekes hallgatók idegen nyelvtudásának felmérése a nyelv használatának összefüggésében nyer értelmet. A lekérdezés fontos részeként arról kérdeztük a hallgatókat, hogy milyen célból, milyen módokon használják az idegen nyelveket. A 11. ábrán szembeötlően kirajzolódik, hogy az idegen nyelvek felhasználásának legmeghatározóbb területe az idegen nyelvű éneklés, amelyet több mint 90%-ban jelöltek meg a hallgatók. Ezt követi csak az internethasználat és az idegen nyelvű zene hallgatása. Az idegen nyelven történő írásbeli vagy szóbeli kommunikáció a hallgatók 60%-ára sem jellemző.

11. ábra: Az idegen nyelvek felhasználási területeinek százalékos megoszlása (N=90)

A nyelvhasználat teljeskörű feltérképezésére a tantárgyi keretekre vonatkozóan is fogalmaztunk meg kérdést. A válaszokból kirajzolódó kép alapján elmondhatjuk, hogy a hallgatók döntő többségében (95,3%) a fő-tárgy órák keretében, kisebb arányban a kamaraének (82,6%) és korrepetíció (80,2%) órákon használják az idegen nyelvet. Az a feltételezésünk, hogy más idegen nyelvek tanulásakor is jelentősen hasznosítják adott nyelvből már meglévő tudásukat, nem igazolódott, mindössze 31,8% nyilatkozott úgy, hogy más nyelvből is hasznát veszi a tanultaknak.

Miután megnéztük, hogy a magánénekes hallgatók milyen nyelvi képzettséggel rendelkeznek, és milyen területeken használják azt, indokoltá vált a nyelvi képzés intézményi feltételeinek vizsgálata is. Elsőként a vokális interpretáció során leginkább megjelenő nyelvek intézményi keretek közötti tanulását vizsgáltuk és ábrázoltuk a 12. ábrán. Az olasz (44,4%) és a német nyelv (28,9%) intézményi tanulása a legnagyobb arányú, oroszul 4,4% tanul, franciául és spanyolul egyetlen hallgató sem. Ez az arány az olasz és a német nyelv vonatkozásában indokolt, a francia és az orosz nyelv esetén azonban – az énekes irodalom nyelvi összetételét figyelembe véve – feltűnően alacsony (12. ábra).

12. ábra: Az éneklésben használt idegen nyelvek intézményes nyelvtanulásának százalékos megoszlása (N=90)

Végezetül arra voltunk kíváncsiak, hogy a hallgatók milyen mértékben használják az eredeti nyelvű éneklést. A magánénekes hallgatók vokális repertoárjának felmérésekor azt tapasztaltuk, hogy képzésük során 30%–30% gyakorisággal énekelnek olaszul és németül. Spanyol nyelvű műveket a hallgatók 35%, orosz 24%, francia nyelvű darabokat pedig 28%-os arányban tanulnak. Ezek az arányok különös megvilágításba helyezik az intézményes nyelvtanítás nyelvi megoszlásait, rávilágítva a nyelvi képzés és az interpretációs elvárások ellentmondásosságára. A problémával másik munkánkban foglalkozunk.

Következtetéseink

Kutatási eredményeink egyértelműen igazolták, hogy a magánénekes hallgatók demográfiai és szociális háttere jelentősen befolyásolja a zenetanulás és a nyelvtanulás lehetőségeit. A kisteleplérsről érkező hallgatók a zenetanulást később kezdik el, mint a nagyvárosból érkező társaik és nyelvtanulási lehetőségeik is szerényebbek. A fővárosi hallgatók rendelkeznek a legnagyobb arányban nyelvvizsgával és a magasabb anyagi státusz is kimutathatóan differenciálja a nyelvvizsga birtoklását. A nyelvi képzés tartalmi és formai elemeiről azt állapíthattuk meg, hogy a magasabb képzési szinthez nem kapcsolódik automatikusan hosszabb időtartamú nyelvi képzés, a mesterképzésnek nem szükségszerűen része a második nyelvvizsga megszerzése. A saját nyelvtudásról alkotott hallgatói megítélések és a nyelvvizsgával mérhető eredményesség közötti markáns eltérések az intézményes nyelvtanulás hatékonyságának hiányosságait jelzik. A magánénekes hallgatók nyelvi felkészültsége az angol nyelv tekintetében a művészeti képzés országos mutatóival összhangban áll, ez azonban az énekes hallgatók esetében csak a hétköznapi kommunikáció és szakirodalmi tájékozódás vonatkozásában mondható elégségesnek. A vokális irodalomban leggyakrabban használt nyelvek intézményes oktatása pedig csak részben elégíti ki azokat az eredeti nyelvű vokális interpretációs elvárásokat, amelyeknek a hallgatók repertoárjuk kialakításakor meg kell, hogy feleljenek. A francia nyelv esetében szembeötlő az ellentmondás az intézményes képzés hiánya és a repertoárban elfoglalt arány között. Az orosz nyelvű vokális repertoár is meghaladja az intézményes nyelvtanítás által biztosított kereteket. Az olasz és a német nyelv intézményes keretek között folyó tanulása szinkronban áll az énekes repertoár nyelvi megoszlásaival, az angol nyelv tanulásának aránya nem illeszkedik a repertoárban elfoglalt helyzetéhez. Ennek oka az kimeneteli követelmény, mely szerint a BA diploma megszerzésének előfeltétele egy középfokú komplex nyelvvizsga megszerzése, amelyre a hallgatóknak – a nyelvtanulással töltött időnek köszönhetően – angol nyelvből van a legnagyobb esélye. A nyelvi kurzusok tárgyi felvételében ez a tényező bír kötelező erővel. A tanult nyelvek körét illetően, az eredeti nyelvű éneklés nemzetközi elvárásait figyelembe véve, egyértelműen megfogalmazható az orosz és a francia nyelv tanulásának intézményes formái iránti erőteljesebb igény. Az idegen nyelvű éneklés fejlesztésének a nyelvtudás azonban csak részeseleme. A nyelv hangzó oldalának és szerkezetének ismerete és tudatosítása mellett az eredeti nyelvű éneklés tökéletesítése messze túlmutat a nyelvtanítás keretein. Az énekelt nyelv specifikumaira épülő, a zene és szöveg, dallam és nyelv összefüggéseinek feltárásán alapuló speciális interpretációs képzés kurrikuláris összetevőivel és metodikájával kutatásunk másik szakaszában foglalkozunk. A képzés egészére vonatkozó stratégiai és módszertani ajánlásokat ezt követően fogalmazzuk meg.

Irodalom

1. Bocsi, V., Csercsa, Zs, Csobay, V., Karmacs, K., Kőszegi, I., Kreidl, E. & Pálfi, R. (2017). Az egyetem peremén. A Debreceni Egyetem Gyermeknevelési és Felnőttképzési Karának szociokulturális összetétele. *Különleges Bánásmód*, 3, 1. Megjelenés alatt.

2. Bocsi, V., Karasszon, D. & Pusztai, G. (2012). Zeneértő hallgatók a felsőoktatásban. *Mediárium*, 6, 1–2, 33–49.
3. Brauer, G. (2001, Ed.). *Pedagogy of language learning in higher education*. London: Ablex Publishing.
4. Bourdieu, P. (1978). *A társadalmi egyenlőtlenségek újatermelődése*. Budapest: Gondolat Kiadó.
5. Denbow, S. (1994). Teaching French to Singers: Issues and Objectives. *The French Review*. Volume. 67. 3. American Association of Teachers of French (pp. 425–431).
6. Duffek, M. (2009). Bizonytalan bizonytalanságok... Helyzetkép az átalakuló magyar zenei felsőoktatásról. In Szilágyi, Zs. (Ed.), *Zeneoktatásunk*. Budapest: Argumentum Kiadó.
7. Dusa, Á. R. (2015). A nemzetközi hallgatói mobilitás értelmezése eredményességi szempontból. In Pusztai, G. & Kovács, K. (Ed.), *Ki eredményes a felsőoktatásban?* (pp. 25–41). Partium – PPS – ÚMK, Nagyvárad – Budapest.
8. Garai, O. & Kiss, L. (2014). Eurostudent V. – Magyarországi eredmények. In *A felsőoktatás szociális dimenziója. A Eurostudent V. magyarországi eredményei* (pp. 5–26). Budapest: Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft.
9. Gábor, E. B. (2013). A Sapientiaán végzett fiatalok elhelyezkedése a romániai munkaerőpiacon. In Kötél, E. – Szotál, Sz. (Ed.), *Hagyomány és jövőkép. Anyanyelv(ek) – oktatáspolitikai stratégiák – karrierkövetés* (pp. 251–277). Budapest: Balassi Intézet Márton Áron Szakkollégium.
10. Gévainé, J. M. & Kerekné, F. É. (2013). *A Zenedétől a Zeneművészeti Karig*. Szeged: Triola Művészpalántákért és Oktatóikért Alapítvány.
11. Gifford, P. O. (1960). *The singer and foreign languages*. D. C., Washington: University Washington.
12. Gordon Győri, J. (2008). *Tömegoktatás és kiegészítő magánoktatás-ipar*. Educatio, 2. 263–274.
13. Kiss, J. (2009). A tudományos nyelvek, az anyanyelv és az értelmiségi elit. *Magyar tudomány*, 1, 67–74.
14. Kucsera, T. G. & Szabó, A. (2017, Ed.). A felsőfokú művészeti képzés Magyarországon. *Fundamenta Profunda 2.*, Budapest: Magyar Művészeti Akadémia Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet.
15. Nyüsti, Sz. & Veroszta, Zs. (2015). A felsőoktatási életútra ható intézményi tényezők. In Pusztai, G. & Kovács, K. (Ed.), *Ki eredményes a felsőoktatásban?* (pp. 118–132). Partium – PPS – ÚMK, Nagyvárad – Budapest.
16. Pusztai, G. (2015). Tőkeelméletek az oktatáskutatásban. In Varga, A. (Ed.), *A nevelésszociológia alapjai* (pp. 137–160). Pécs: PTE BTK Neveléstudományi Intézet, Romológia és Nevelésszociológia Tanszék, Wlislócki Henrik Szakkollégium.
17. Réti, M. (2009). Az árnyékoktatás. In *Szárny és teher. A magyar oktatás helyzetének elemzése. Háttéranyag*. 17–21. Retrieved from <http://mek.oszk.hu/07900/07999/pdf/szarny-teher-oktatas-hatteranyag.pdf> (2018. 02. 20)
18. Veroszta, Zs. (2016). *Frissdiplomások 2015*. Budapest: Oktatási Hivatal Felsőoktatási Elemzési Főosztály. Retrieved from https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_zoi008.html (2017. 10. 09.)

Ujvárosi, Andrea: The Musical and Linguistic Qualifications of Students Participating in Higher Education Majoring as Soloists in the Light of a Questionnaire Research

Our study is working on a subdivision of a comprehensive research about singing in the original language. First we give an overview about the language and musical skills of students participating in today's Hungarian higher education as soloists are affected by what sociocultural background and how. Then we are going to see what languages, in what frameworks and how efficiently students study. In the end, we are going to explore

how the institutional linguistic trainings relate to the interpretational expectations of singing in the foreign language. We made the students' questionnaire in 2017 and processed the results with quantitative technique. The students from six higher educational institutions were the respondents (N=90). From the anonym responses a database was created with the help of SPSS 19. Programme, percents and averages were used. The results of our research justified our presuppositions that refer to the effects of students' demographical and social background because these variables (parental education, economic capital, type of the settlement) essentially form the chances of learning music and languages. In connection with language preferences, according to our expectations, we found that the students' age is a strong determining factor. Students from the younger age concentrated on studying English. They studied Russian, French and Spanish in a minimum extent while there are significantly fewer students studying Italian and German for a shorter time. Therefore students' language preferences are not in accordance with the interpretational expectations of singing in the original language. As the main body of vocal literature is composed in these languages, its institutional education would require a more effective development of the language training component of the soloist students' training.

Keywords: linguistic qualification, musical qualification, students, higher education